

تعیین مهریه بعد از ازدواج: شدنی یا نه؟

گر حقوقی وکیل و پژوهش - محمد اولیایی فرد

معمولا مهریه زوجه را هنگام عقد نکاح تعیین می کنند اما اگر هنگام عقد نکاح مهریه تعیین نشود. آیا زن استحقاق دریافت مهریه را ندارد؟ در صورت تعیین مهریه پس از عقد نکاح، مبنا و شرایط تعیین مهریه تابع چه قواعدی است؟ آیا در تعیین مهریه پس از عقد نکاح تفاوتی میان نکاح دائم و موقت وجود دارد؟ تعیین مهریه برای زن بعد از وقوع نکاح در صورت طلاق یا فوت شوهر چگونه است؟

بررسی سه پرونده

در پرونده اول پریسا زنی مینسال در مورد مشکل خود چنین می گوید: همسر من ناصر پسر خاله ام است. پدرم ناصر را خیلی دوست داشت چون ناصر پدر نداشت و زیر دست پدرم بزرگ شده بود پدرم ناصر را مثل پسر خود می دانست برای همین از درخواست ازدواج او با من، استقبال کرد و چون دوست داشت در حق او پدری کند من را بدون تعیین مهریه مشخصی به عقد نکاح ناصر درآورد. تا شرایط ازدواج برای او آسان شود. در هر حال من بدون مهریه مشخصی زندگی مشترک را با ناصر شروع کردم تا اکنون که سالها از ازدواج ما گذشته و ناصر وضعیت مالی خوبی پیدا کرده و تصمیم به ازدواج مجدد دارد، به من می گوید که یا با ازدواج مجدد او موافقت کنم یا اینکه طلاق بگیرم. من تحمل ازدواج مجدد ناصر را ندارم ولی شرایط طلاق را هم ندارم چون مهریه ای ندارم تا با دریافت آن بتوانم زندگی جدیدی برای خود فراهم کنم، ناصر می گوید چون مهریه ای برای من تعیین نشده به راحتی می تواند مرا طلاق دهد. من نمی دانم اگر هنگام عقد برای من مهریه ای تعیین نشده آیا اکنون واقعا مستحق دریافت مهریه ام نیستم؟

در پرونده دوم علی از اهالی روستایی در نزدیکی مشهد می گوید: به خواستگاری یکی از دختران روستایمان رفته ام، همدیگر را پسندیده ایم و در ازدواج با هم توافق داریم اما مهریه ای که پدر دختر برایم شرط کرده عجیب به نظر می رسد، او گفته برای ازدواج با دخترش باید امامزاده روستا را مهریه دخترش کنم، من نمی دانم آیا می توان زیارتگاه امامزاده را مورد مهریه قرار داد؟ اگر من امامزاده روستا را مهریه همسر آینده ام کنم و روزی او مهریه اش را بخواهد آیا من باید زیارتگاه امامزاده را برای او بخرم؟ یا اینکه درآمد امامزاده را به او پرداخت کنم؟ اصلا تعیین چنین مهریه ای امکانپذیر است؟

در پرونده سوم سحر دختری جوان در مورد مشکل خود می گوید: با همسرم ایرج عاشق و معشوق بودیم، خانواده هایمان هم در جریان این عشق بودند برای همین با ازدواج ما موافقت کردند اما هنگام عقد نکاح سر میزان مهریه بین خانواده ها اختلاف ایجاد شد ولی به اصرار من و ایرج قرار شد که عقد نکاح بین ما منعقد شود تا بعدا و سرفرصت مهریه ای تعیین شود، بدین ترتیب من و ایرج زندگی مشترکمان را بدون اینکه مهریه ای برای من تعیین شود آغاز کردیم اما چند ماهی از ازدواج ما نگذشته بود که متاسفانه ایرج در اثر سانحه رانندگی جان خود را از دست داد. اکنون من علاوه بر غم ازدست دادن ایرج برای آینده خود نیز نگران هستم و نمی دانم با وجود اینکه با ایرج مدتی زندگی مشترک و رابطه جنسی داشتم آیا استحقاق دریافت مهریه را دارم یا نه، هر چند که در هنگام عقد نکاح مهریه ای برای من تعیین نشده است؟

مهر چیست؟

پردازد یا مکلف به پرداخت آن شود که مرد در هنگام وقوع عقد نکاح به همسر خود می به مالی گفته می «طبق قانون مدنی ایران مهر تواند هر نوع تصرفی که بخواهد در آن بنماید. براین اساس برای وجودشود و می به همین دلیل به مجرد عقد، زن مالک مهر می «شودمی مهریه نیازی به وجود قرارداد نیست و صرف عقد نکاح زوج را مکلف و ملزم به مهریه می کند.

چه مواردی می تواند مهر باشد؟

مهر اما باید مالیت داشته باشد یعنی دارای ارزش مالی و قابل خرید و فروش باشد بطور مثال منظومه شمسی را نمی توان مورد مهر قرار داد همچنین مهریه باید مشروع باشد یعنی از نظر شرعی قابل نقل و انتقال باشد مثلا مشروبات الکلی نمی تواند مورد مهریه قرار گیرد. همچنین مهر نباید ملک غیر یا مال موقوفه و یا اموال عمومی باشد بنابراین پارکها و میادین شهر را نمی توان مهریه زوجه نمود. البته مهریه می تواند عین معین نباشد مثلا تدریس درسی به زوجه می تواند به عنوان مهریه قلمداد شود بنابراین مهریه می تواند هم مال منقول باشد هم غیر منقول و یا به صورت عین معین باشد. در هر صورت شوهر باید قدرت تسلیم مهریه را داشته باشد. البته زن می تواند برای پرداخت تمام یا قسمتی از مهر از سوی شوهر مدت یا اقساطی قرار دهد. اما اگر در عقد نکاح شرط شود که در صورت عدم پرداخت مهر در مدت معین نکاح باطل است، چنین شرطی باطل است.

مهریه بعد از نکاح

در هر صورت تعیین مقدار مهر زن منوط به توافق طرفین است و زمان تعیین مهر نیز هنگام انعقاد عقد نکاح است اما این بدان معنا نیست که اگر هنگام ازدواج مهریه‌ای تعیین نشود، زن استحقاقی برای دریافت مهر نداشته باشد زیرا طبق ماده ۷۸۰۱ قانون مدنی اگر در نکاح دایم مهر ذکر نشده باشد، نکاح صحیح است و طرفین می‌توانند بعد از عقد، مهر را طبق توافق معین کنند و اگر قبل از توافق بر مهر معین، بین آن‌ها نزدیکی واقع شود، زن مستحق مهرالمثل است. مهر المثل به معنای تعیین مهریه زن مشابه مهریه زنان هم‌شأن، هم‌تراز و هم‌رتبه او است.

بنابراین تعیین مهریه در هنگام عقد یا بعد از آن، چنانچه بین زوجین نزدیکی واقع نشده باشد طبق توافق طرفین است (مهرالمسمی) اما اگر بعد از عقد و قبل از توافق بر مهر معین، بین زوجین نزدیکی واقع شود تعیین مهریه زن نه براساس توافق طرفین بلکه مشابه مهریه زنان هم‌شأن و هم‌تراز و هم‌رتبه او خواهد بود (مهر المثل) در هر صورت عدم تعیین مهر هنگام انعقاد عقد نکاح مانع استحقاق زن برای دریافت مهریه نیست. به همین سبب هر شرطی که بر مبنای آن زن هیچ‌گونه مهری نداشته باشد باطل است زیرا این شرط مخالف مقصود قانون‌گذار برای حمایت از زن است اما لطمه‌ای به اساس عقد نکاح نخواهد زد زیرا مهریه یک امر تبعی است و به اساس عقد نکاح خدشه‌ای وارد نمی‌کند.

مهرالمتعه

همچنین در طلاق زنی که برای او در هنگام عقد یا بعد از آن مهریه تعیین نشده باشد چنانچه طلاق بعد از انجام نزدیکی بین زوجین باشد زن مستحق تمام مهرالمثل خواهد بود (مهریه‌ای مشابه مهریه زنان هم‌شأن و هم‌تراز و هم‌رتبه) اما اگر مهردرعقد ذکر نشده باشد و شوهر قبل از نزدیکی و تعیین مهرزن خود را طلاق دهد زن مستحق مهرالمتعه است. مهرالمتعه به مهریه‌ای گفته می‌شود که براساس میزان دارایی شوهر و با توجه به درجه غنی یا فقیر بودن او برای زن تعیین می‌شود.

در صورت مرگ شوهر

ضمن اینکه به موجب ماده ۸۸۰۱ قانون مدنی اگر شوهر قبل از تعیین مهر و قبل از نزدیکی بمیرد، زن مستحق هیچ‌گونه مهری نیست. اما چنانچه شوهر قبل از تعیین مهر و بعد از نزدیکی فوت کند زوجه مستحق نصف مهرالمثل خواهد بود. فسخ نکاح نیز چنانچه قبل از تعیین مهر و قبل از نزدیکی صورت گیرد زن مستحق هیچ‌گونه مهری نخواهد بود مگر در صورتی که موجب فسخ عنن (ناتوانی جنسی در مرد یا عدم توانایی مقاربت در مرد) باشد که در این صورت با وجود فسخ نکاح زن مستحق نصف مهر است. اما چنانچه فسخ نکاح قبل از تعیین مهر و بعد از نزدیکی باشد زوجه مستحق تمام مهرالمثل است.

عدم آگاهی زن به عدم صحت نکاح یا بطلان عقد از موارد دیگری است که زن را مستحق مهرالمثل می‌کند اعم از اینکه در هنگام عقد یا بعد از آن برای زن مهریه‌ای تعیین شده یا نشده باشد. به موجب ماده ۹۹۰۱ قانون مدنی در صورت جهل زن به فساد نکاح یا بطلان عقد و در صورت وقوع نزدیکی، زن مستحق مهرالمثل است؛ بدین معنی که اگر نکاح باطل باشد مانند آن که زن در عده با مرد دیگری ازدواج کند ولی زن از بطلان چنین ازدواجی بی‌اطلاع بوده است و آن را درست می‌پنداشته است. چنانچه به واسطه این ازدواج بین آنان نزدیکی واقع شده باشد، زن استحقاق گرفتن مهرالمثل را دارد هر چند که در هنگام عقد یا بعد از آن برای زن مهریه‌ای تعیین نشده باشد اما در صورتی که عقد نکاح باطل بوده و زن از این امر مطلع بوده و نزدیکی نیز واقع نشده باشد زن حق مهر ندارد و اگر مهر را گرفته، شوهر می‌تواند آن را استرداد نماید. فساد یا بطلان در نکاح موقت هم تابع همین شرایط است.

اختیار تعیین مهر

البته ممکن است اختیار تعیین مهر به شوهر یا شخص ثالثی داده شود در این صورت شوهر یا شخص ثالث می‌تواند مهر را هر قدر که بخواهد معین کند اما اگر اختیار تعیین مهر به زن داده شود زن نمی‌تواند بیشتر از مهرالمثل معین نماید. با این حال این پرسش مطرح است که در صورت استحقاق زن به تعیین مهرالمثل، چه زمانی را باید در نظر گرفت؟ به عبارتی دیگر برای تعیین مهرالمثل آیا زمان عقد ملاک است یا زمان نزدیکی زوجین؟ پاسخ این است که تعیین میزان مهرالمثل باید به قیمت زمان نزدیکی بین زوجین باشد و با توجه به ارزش‌های آن زمان تعیین شود، زیرا در زمان نزدیکی زوجین است که مهرالمثل بر ذمه شوهر ثابت و واجب می‌شود.

برخلاف نکاح دائم که در آن می‌توان مهریه را پس از انعقاد عقد نیز تعیین نمود، در نکاح موقت اما تعیین مهریه برای زن هنگام انعقاد عقد ضروری است در غیر این صورت عقد باطل می‌باشد. با این حال در عقد موقت حتی اگر تا آخر مدت عقد نزدیکی نیز بین زوجین صورت نگیرد یا در مدت عقد زن فوت کند، مهریه تماماً باید پرداخت شود. اما در مورد بذل مدت (بخشش مدت عقد موقت) هرگاه شوهر قبل از نزدیکی تمام مدت نکاح را ببخشد تنها موظف به پرداخت نصف مهر خواهد بود.

منابع:

